

Van sigarenkistje tot Naturalis

Een leven lang vlinderen

De foto van de grote vos in *Vlinders* (2 2018) deed me weer denken aan mijn eerste vlinderjaren. Toen ik in de vierde klas (groep 7 nu) zat op de fraterschool in Deurne, was er een nieuwe frater voor klas 1, die zijn hobby in vlinders en insecten kenbaar maakte door een doos met allerlei vlinders en andere insecten naast de deur van zijn klas ten toon te stellen. Dat vond ik machtig interessant.

Tekst: Daar zag ik mijn eerste doodshoofdvlinder (Acherontia atropos). Regelmatig vroeg ik om uitleg als er weer wat nieuws in de doos zat. In de grote vakantie daarop, in augustus 1955, ving ik mijn eerste vlinder voor hem, een dagpauwoog (Aglais io), maar toen ik hem in mijn handen had vond ik hem zo mooi, dat ik hem maar zelf gehouden heb.

Jan Moonen

Dat was het begin van een jarenlange liefde voor vlinders, hoewel ik in het begin ook andere insecten verzamelde in sigarenkistjes. Dat daar vraat in kwam was bijna niet te voorkomen en dat had tot gevolg dat ik in 1956 pas goed van start ging met drie goede en grotere insectendozen. Van de vlinders uit 1955 is er slechts één over: een vrouwtje koninginnenpage (Papilio machaon), nu in Naturalis ondergebracht.

Vlinderstand

Hoe was de vlinderstand toen? Ik weet dat natuurlijk niet meer precies, maar als het weer goed was, waren er — in mijn herinnering — altijd meerdere soorten vlinders in onze tuin te vinden. Op de kersenbloesem zat in het voorjaar van 1956 een vrouwtje grote vos (Nymphalis polychloros). Ook waren er regelmatig landkaartjes (Araschnia levana) en verder alle gewone soorten, waaronder ook het bont zandoogje (Pararge aegeria) en oranjetipje (Anthocharis cardamines). Overigens zag ik de eerste distelvlinder (Vanessa cardui) pas in 1959, maar dat was afhankelijk van migratie. De grote vos zag ik ieder jaar wel enkele keren in de omgeving van Deurne.

Op 5 mei 1956 tijdens het bevrijdingsconcert van de harmonie op de markt — ik mocht anders nog

Hermelijnavlinder Deurne, de Markt 5 mei 1956.

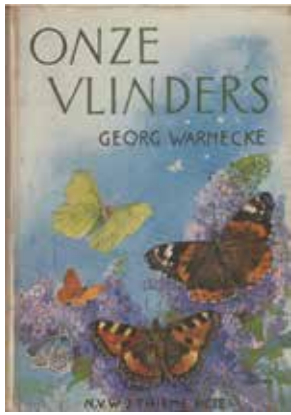
niet zolang opblijven - was het een relatief warme avond en vond ik een enorme verscheidenheid aan nachtvlinders met name bij de drie lantaarnpalen met kwikdamlampen: onder andere dennenpijlstaart (Sphinx pinastri), populierenpijlstaart (Laothoe populi), lindepijlstaart (Mimas tiliae), pauwoogpijlstaart (Smerinthus ocellata), een hermelijnvlinder (Cerura vinula) en diverse spinners. Van de uilen en spanners van die avond herinner ik me niets meer.

Ruilverkaveling

In het begin kon ik alleen enkele vlinders opzoeken in het album 'Van rupsen en vlinders' met ingeplakte plaatjes, uitgegeven in 1935 door koffiebranderij Kroon & Co te Alkmaar en in het Verkade-album 'De bloemen en haar vrienden' uit 1934. Wat was ik blij toen Thieme in 1959 het boekje Onze Vlinders van Warnecke uitgaf, dat een groter aantal vlinders behandelde.

Dat de ervaren verzamelaar C. Nies enkele huizen verderop naast ons woonde was een geluk. Van hem heb ik veel geleerd met als belangrijkste het belang van de etikettering van de dieren. Hij gaf me ook tips over vindplaatsen en regelmatig ook doosjes met doubletten. Hij had in de Rips een plek gevonden, waar het groot geaderd witje (Aporia crataegi) vloog op een perceel met nog jonge lijsterbesboompjes. Ik ben er enkele jaren later naartoe gefietst en heb de plek gevonden, maar de lijsterbessen waren duidelijk geen jonge boompjes meer en het groot geaderd witje heb ik niet meer gezien. Dichter bij Deurne, aan de westkant van de Bakelseweg was een oud landbouwgebied met smalle paadjes en slootjes waarlangs gentianen groeiden. Daar vloog ook het gentiaanblauwtje (Phengaris alcon). Ik ben er in 1956 naartoe gefietst, maar op de bedoelde plaats aangekomen was er van paadjes met slootjes niets meer te vinden: ruilverkaveling.

Ook was er bij Klein Bruggen een plek bij een beek waar de phegeavlinder (*Amata phegea*) vloog. Toen ik er voor het eerst kwam, vloog hij er al niet meer. Dat ik op de goede plaats was, bleek uit de opmerking van een boerenzoon die bij mij op school had gezeten: “Zoek je die kleine zwarte vlindertjes met die witte vlekken? Niet echt zwart, maar een beetje groenig zwart. Die zijn hier niet meer sinds de ruilverkaveling.” Overigens bleek dat terrein aan de rand van het Zandbos toch nog leuke soorten te herbergen: eikenpage (*Favonius quercus*), bruine eikenpage (*Satyrium ilicis*), heivlinder (*Hipparchia semele*), argusvlinder (*Lasiommata megera*), en in het vroege voorjaar de oranje berkenspanner (*Archiearis parthenias*). Hier te zien in het midden van plaat 38 uit Warnecke. Het was een mooi gebiedje en ik ben er nog vaak geweest.

Bij Vreekwijk, tussen Deurne en Liessel, bij een zoom van berkenbomen langs het bos, karakteristiek voor de meeste bossen in Oost-Brabant, vond ik in eind augustus 1956 twee exemplaren van de rouwmantel (*Nymphalis antiopa*). Later trof ik er regelmatig kleine parelmoervlinders (*Issoria lathonia*) aan en altijd heivlinders.

Ook had ik wel eens onverwachte ontmoetingen met andere dieren, zoals in de Bikkels bij Vlierden, toen daar nog geen vakantiehuisjes gebouwd waren. Ik stond op een wekje vol pinksterbloemen naast het beekje stil te kijken naar oranjetipjes toen er bij mijn voeten een wezel verscheen en naast mij op zijn achterpoten ging staan om de omgeving op te nemen. Mij zag hij kennelijk als een rare boom en zo stil ben ik ook blijven staan, tot hij weer verder ging.

Hiernaast een plaatje 118 uit het Verkade-album ‘De bloemen en haar vrienden’. Rond Deurne heb ik nooit oranjetipjes op look-zonder-look gezien, want dat groeide er niet. Deze plant heb ik later pas in Limburg leren kennen. Nu groeit hij in onze tuin.

Naar Tilburg

Mijn middelbare school heb ik gedaan op een kostschool in Tilburg. Vlinderen was toen beperkt tot vakanties thuis in Deurne. Pas in de laatste jaren had ik wat gelegenheid om bij Tilburg te vlinderen. Toen was

aan de westkant van de stad de nieuwe wijk ‘t Zand gebouwd ten koste van bos en wat duinen. Voorbij de nieuwe wijk en iets meer naar de Zuid-Willemsvaart toe, ontstond toen een industrieterrein in het voorheen prachtige bos. Eén dichtbegroeid weggetje met veel kamperfoelie was er nog. Daar vond ik nog een kleine ijsvogelvlinder (*Limenitis camilla*).

In 1964 heb ik mijn eindexamen gedaan. Toen waren er nog mondelinge examens na het schriftelijke. Die vielen bij ons op school vroeg en dus had ik vakantie vanaf begin juni. Die zomer ben ik er volop op uitgegaan, ook naar de Deurnesche Peel, waar het veenhooibeestje (*Coenonympha tullia*) toen nog gewoon was. Overigens was het hooibeestje (*Coenonympha pamphilus*) overal het meest gewone zandoogje in die tijd. Dat jaar werd ook een jaar met veel trekvlinders. Het was een heel goed jaar voor de gele luzernevlinder (*Colias hyale*), maar alles bij elkaar zag ik dat het met de vlinders rap achteruitging. Daarom heb ik in eind 1964 het besluit genomen om te stoppen met verzamelen van Nederlandse vlinders en ben me langzamerhand gaan verdiepen in één familie: de pages (*Papilionidae*). Dat is zeker te danken geweest aan het feit dat de oudste vlinder van mijn collectie dat koninginnenpagevrouwtje was. En aan het feit dat ik op de lagere school de kans had om kennis te maken met het grote vlinderboek uit die tijd: Ter Haar.

Achterin op pagina 70 stond namelijk een foto van een doos met uitheemse pages die ‘systematisch waren opgeprikt’. Later toen er geen frater meer was die geïnteresseerd was in vlinders, heb ik het boek gekregen.

Plaatsgebrek

De pages zijn interessant, maar ze hebben één nadeel: ze zijn gemiddeld groot. Door plaatsgebrek heb ik dus de Afrikaanse en Amerikaanse soorten aan het Zoologisch Museum in Amsterdam moeten geven en mij vooral verdiept in de Europese en Aziatische soorten. Op het moment staat de hele collectie in Naturalis en mag ik meehelpen de Papilionidae-collectie in orde te krijgen. Ik kijk dus uit naar de voltooiing van de verbouwing van Naturalis, zodat de collecties weer bereikbaar zijn.

Achteruitgang

De vlinders worden pas vanaf 1990 geteld in het meetnet vlinders. Mijn ervaringen laten zien, dat de achteruitgang al veel eerder begon.

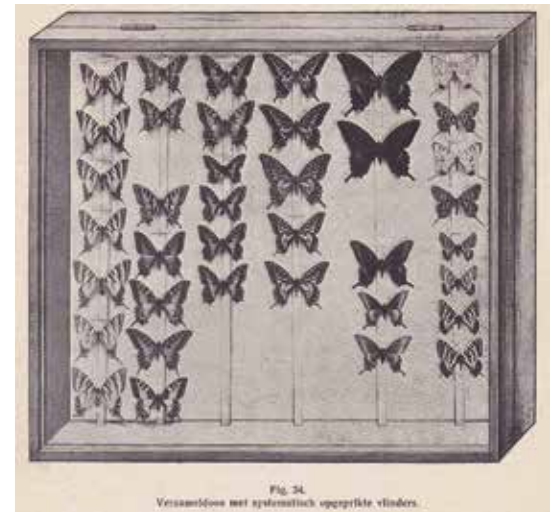

Fig. 34. Verzameldoes met systematisch opgeprikt vlinders.

